

BİBLİOGRAFYA

Bu sütunda yalnız Hukuk ve Ekonomi eserleri tetkik edilir. Gözden geçirilmesi istenen eserler, iki nüsha olarak, Mecmua Direktörlüğüne gönderilmelidir.

E. BOCQUET.— *La protection pénale des animaux dans les législations françaises et étrangères.* (Fransız ve ecnebi mevzuatında hayvanların cezaî himayesi) — Önsöz : Me. *Henri-Robert*, Sirey 1934, 160 sayfa.

Umumiyetle ferdin hak sahibi olduğunu ve ondan başkasının da hak sahibi olamıyaçağını klâsik hukuk nazariyeleri öğretmektedir. Fakat bütün dünya kanunlarında hayvanları himayeye matuf bir çok hükümler ve hattâ sırf bu gayeyi güden birçok hususî kanunlar mevcuttur. E. Bocquet, Paris Üniversitesine bağlı cezaî ilimler enstitüsünde güttüğü bu tezde hayvanları himaye eden bütün dünya mevzuatını tetkik ediyor.

Müellif kitabının medhalinde, hukuk tekâmül ettikçe hak sahiplerinin de arttığını, kölenin vatandaş olduğunu, kadının serbestiye doğru ilerlediğini, çocuğun himaye edildiğini söyliyerek bugün hayvanlara da bir "hukuk nüvesi", tanıdığı ve bu nüvenin yavaş yavaş tam bir hak olmağa doğru gittiğini izah ediyor.

Bocquet kitabının birinci faslında *eski dinlerde* hayvanların işgal etmiş oldukları mevkiî izah ediyor. Brahman ve Buda dinlerinde Eski Mısır medeniyetinde ve Habeşistanda hayvanlara hususî bir yer ayrılmış olduğunu beyan ediyor.

İkinci bir faslında *bir Allaha inan dinler* tetkik ediliyor. Başta Müsevî dini olmak üzere Katolik dini, İslâm dini tetkik ediliyor. Kuranikerimin 6 ıncı faslı hayvanları iki sınıfa tefrik etmektedir : Yük taşıyan hayvanlar ve eti yenilen hayvanlar. Protestanlar da katolikler gibi, hattâ katoliklerden daha fazla, hayvanları severler ve himaye ederler. Layik ahlâk kitapları da hayvanlara bir fasıl tahsis etmekte ve bunlara karşı işkence edilmemesi lâzımgeldiğini öğretmektedir. Hayvanlar hak sahibi değilseler bile, hak sahibi olan fertler onlara karşı bazı vazifelerle mükelleftirler.

Müellif üçüncü bir fasılda *Roma hukukuna* geçiyor. Bu hukukta hayvanlar üçe taksim edilirler ve hiç bir himayeye mazhar olmazlardı. Fakat bazı hususlarda hayvan köleye ve patria potestas altındaki küçüğe benzetilmekte idi. (*Acito noxales*) - Eski Fransız hukukunda hayvanları himaye eden hükümler yok gibidir. Ancak 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu bu hususta birkaç madde vazetmiştir.

Diğer bir fasılda müellif *ecnebi mevzuatını* tetkik ediyor ve müellif bu mevzuatı beş gruba ayırıyor: Lâtin grubu, Anglo - Amerikan grubu, Cermen grubu, Balkan grubu ve Slav grubu.

1 — Lâtin grubunun başında Lübnan cümhuriyeti ile Suriye hükümeti tetkik ediliyor ve Fransız hükümetinin gayretile burada hayvanları himaye eden bazı kanunların vazedildiği söyleniyor. Bu grupta yer alan İtalya Ceza Kanunu, Belçika Ceza Kanununun 557 nci maddesini tadil eden 2 mart 1929 kanunu hayvanları çok geniş bir surette himaye ediyor.

Lüksemburg büyük dukalığı Ceza Kanunu da hayvanları himaye etmektedir. (Madde 557 - 561 ve 538 - 541). İspanyada hayvanların himayesine müteallık mücadele daha şiddetle başgöstermişti. 26 birincikânun 1925 tarihli bir kanun hayvanları koruyor. Portekiz Ceza Kanununda umumî mahiyette birkaç kaide mevcut olduktan başka hususî bir nizamname de boğa yarışlarını menetmektedir.

Cenubî Amerika hükümetleri de bu cereyanın tesiri altında kanunlarına birçok himayekâr hükümler vazetmişlerdir.

2 — Anglo - Amerikan grubunda İngiltere ve dominyonları, Mısır, Birleşik Şimalî Amerika hükümetleri ve Liberya Cümhuriyeti mevzuatı hayvanları çok geniş bir surette himaye ediyor.

İngilterede hayvanları himayeye matuf kanun ancak 1822 tarihinde "Martin's Act", namile vücut buluyor. Ve iki sene sonra Londrada ilk Himayei Hayvanat Cemiyeti teşekkül ediyor. 1906 da neşredilen bir Dog-Act (Köpekler Kanunu) köpek ve kedileri laboratuvar tecrübelerine karşı koruyor. [1]

Mısırdaki da bir çok nizamnameler, muhtelit Ceza Kanunu (madde 335) ve yerli Ceza Kanunu (madde 342) hay-

[1] 26 Ağustos 1933 tarihinde bir İngiliz mahkemesi köpeğini aç ve bağımsız bırakan, bir kimseyi 3 ay hapse ve hayatı müddetince köpek sahibi olmayacağına hükmetmiştir.

vanları himayeye doğru bir adım atmıştır. İskoçya ve Kanada dahi bu sahada yol almağa başlamışlardır.

İngiltereden sonra Müttehit Amerika devletlerinde hayvanların insanlar gibi "haklara,, sahip olduğu fikri galiptir (sah. 65). Bazı kanunlar umumî olarak bilûmum hayvanları, bazıları ise muayyen bazı cinsleri himaye etmektedir.

3 — Cermen grubu, başta Almanya olmak üzere, Avusturya, Macaristan, İsviçre, Japonya, Finlândiya, Holanda, Danimarka, Norveç, İsveç hükûmetleri kanunlarından müteşekkildir. Almanyanın faal Deutsche Gesellschaft für Tierrecht kurumunun ve Dr. Victor Fraenkl'in gayretleriyle bu memlekette hayvanlara karşı yapılan işkenceler çok şedit bir surette cezalandırılmaktadır [1].

Prusya hükûmeti nazırı Goering'in 16 Agustos 1933 de neşrettiği bir nizamnameye göre canlı hayvanlar üzerinde tecrübe yapmak ancak hükûmetin müsaadesine mütevakıftır.

Avusturya ve Macaristanda hayvanlar yalnız himaye edilmekle kalmamış, aynı zamanda bunların sağlığını, hıfzıssıhhasını alâkadar eden bir çok talimatnameler neşretmiştir. — Japonyada ancak hayvanlara alenen işkence çektirildiği takdirde ceza lâzımgelir — Finlândiyada da ceza, para ve hapis cezalarıdır. İskandinavya hükûmetleri (Danimarka, Holanda, İsveç, Norveç) kanunları hayvanları geniş bir surette himaye etmekte ve yapılan işkencelere ve hattâ bakımsızlıklara karşı bir çok cezalar tayin etmektedir.

4 — Dördüncü bir grup da Balkan hükûmetlerine tahsis etmiştir. Yunanistanda hayvanlar hiç bir tefrike tâbi tutulmaksızın himaye edilmektedir. Müellif *Türkyie* den çok takdîrkâr bir lisanla bahsederek Cümhuriyet Hükûmetinden evvel hayvanların katiyen himaye edilmedikleri halde, Cümhuriyet Hükûmeti Ceza Kanunile (madde 526, 557) bunlara bazı haklar tanımıştır. Belediye nizamnameleri bu hususta birçok hükümler ihtiva etmektedir. Müellif İstanbul Belediyesi nizamnamesini zikir ve Amerikalı Mis Manning tarafından tesis edilip Zeki Paşa ve B. Hâzım Atif tarafından idare edilen «İstanbul himayei hayvanat cemiyeti» nin faaliyetinden bahis ve Kamutaya tevdi edilmiş olan bazı lâyihalara da işaret ediyor. Ankarada da Mme. Hariouxman tarafından

[1] Meselâ sebepsiz olarak bir hayvanı döven kimsenin 2 seneye kadar hapis ve 10,000 mark para cezasına veya bu cezaların birisine mahkûm edilir.

bir himayei hayvanat cemiyetinin teşkil edilmekte olduğu da ilâve ediliyor. Bugün Türkiye, bu hususta mütemeddin milletlerden geri değil, hattâ bir çoklarından daha ileridedir.

Letonya hakkında birkaç satırlık kısa bir malûmattan sonra müellif, Yugoslavya ve Romanyada hayvanların kâfi derece himaye edilmediğini bildiriyor. Bulgaristan, Romanyadan daha ileri gitmiş olmakla beraber hayvanlar kâfi derece himayeye mazhar değildir. Maahaza bir kanun lâyihası müzakere edilmektedir.

5— Nihayet beşinci bir bölüm, Slav grupu başlığı altında, Sovyet Rusyayı, Polonya, Çekoslovakya ve Estonyayı toplamaktadır. Çarlık zamanındaki Rus Ceza Kanunu, hayvanlara işkence yapanları tecziye etmekte iken, Sovyet Rusya Ceza Kanunu böyle bir hüküm ihtiva etmemektedir. Maahaza bazı talimatnamelerin yalnız ehli hayvanları ekonomik bakımdan himaye etmesi dolayısıyla bu mevzuat gayrikâfi addedilmektedir. Polonyada ise 22 mart 1928 tarihli bir talimatname, hayvanları çok geniş bir surette himaye etmektedir.

Çekoslovakya'da her eyalette başka başka nizamnameler tatbik edilmektedir; hayvanları himaye yolunda kuvetli bir cereyan mevcuttur. 1929 senesine kadar Estonyada eski Rus Ceza Kanunu tatbik edilmekte idi; fakat 26 mart 1929 tarihinde mevkii mer'iyete giren yeni Ceza kanunu bu hususta iki madde ihtiva etmektedir (276 ve 517). Bu maddeler hayvanları tefrik etmeksizin işkence yapanları cezalandırmaktadır.

Başka bir fasılda *Fransız mevzuatı* uzunboylu tetkik ediliyor. Fransız kanunları hayvanı bir mülkiyet mevzuu olarak, yani doğrudan doğruya değil, dolayısıyla himaye etmektedirler. 2 temmuz 1850 tarihli Loi Grammont namile maruf bir kanun hayvanları himaye etmekte ise de, bu gayeye nâtamam bir surette varılmaktadır. 21 haziran 1898 tarihli bir kanun da müeyyide ihtiva etmemektedir. Müellif, sırasile bütün Fransız mevzuatını mufassalen tahlil ve eksik, mantıksız olan noktalarını canlı bir lisan ve müteaddit mahkeme kararlarıyla izah ediyor. Bu tetkiki bazı tamim ve talimatnameler takip etmektedir.

Yedinci bir fasılda müellif Fransız mevzuatını diğer memleketler mevzuatı ile hemayar kılmak için yapılması lâzımgelen *tadilâttan* bahis ve bu sahada Brüksel ve Viyana himayei hayvanat kongreleri dileklerinin gözönünde bulundurulmasının çok muvafık olacağını beyan ediyor.

Son bir fasılda müellif, Milletler Cemiyetinin himayei hayvanat ile ne surette meşgul olduğunu ve bu vâdide ne yaptığı ve ne yapmak arzusunda olduğunu söyleyerek kitabını şu suretle bitiriyor : «XVIII nci asır ferdin haklarını, XIX uncu asır kadının haklarını ilân etti ; XX inci asır da hayvanın haklarını tanıyacaktır. »

* * *

Eser, dünya mevzuatı hakkındaki documentation itibarile fevkalâdedir. Fakat müellif bu tetkikinde çok vâsi bir saha ihata etmeğe çalıştığından hukukî tetkik pek sathî kalmıştır. Maahaza her memleket hakkında tam ve kısa surette ifade edilmiş bir çok malûmata rastgelinmekte, hayvanları himaye hakkındaki umumî temayül çok güzel bir surette gösterilmekte ve yapılması icap eden işler güzel ve açık bir lisanla beyan edilmektedir.

Ferit H. Saymen

Code des Obligations de la République de Pologne.—
Terceme: S. Sieczkowski ve J. Wasilkowski ; Henri Mazeaud.—
Önsöz: Henri Capitant. Sirey, Paris 1935. — (*Polonya Cumhuriyeti Borçlar Kanunu*).

Bugüne kadar Polonyanın her tarafında bir tek Borçlar Kanunu mevcut değildi; her eyalette, hattâ aynı eyaletin muhtelif semtlerinde başka başka kanun veya âdetler cari idi. Böyle bir vaziyetin doğuracağı mahzurlar Polonyada da şiddetle hissedilmiş olduğundan bütün memlekete şamil tek bir kanun neşir ve tatbik edilmeğe başlandı. Bu kanundan başka Polonyada tek kanun cereyanı epeyce yol almıştır.

Burada kısaca hülâsa edeceğimiz bu kanunun ehemmiyeti yalnız tek kanun cereyanının bir mahsulü olması dolayısıyla değil, belki de modern hukuk ilminin en son tekâmül seviyesini gösteren bir eser olması dolayısıledir.

Bu tetkikatımızın bazı cihetlerini Medenî Hukuk üstatlarından profesör *Henri Capitant*'ın kanunun Fransızca tercümesinin başına yazdığı ön sözden nakledeceğiz.

* * *

28 birinciteşrin 1933 tarihinde neşredilip 1 temmuz 1934 tarihinde mer'iyete giren Polonya Borçlar Kanunu 643 maddeden müteşekkildir. İsviçre Borçlar Kanununun (ticarete müte-

allik kısmı müstesna) 611, Fransız - İtalyan projesinin 739 ve Türk Borçlar Kanununun 541 maddeden mürekkep olduğu göz önünde bulundurulursa, mezkûr kanunun bu hususta modern cereyana uyduğu görülür.

Polonya Borçlar Kanunu iki esaslı kısma tefrik edilebilir: Birincisi kaynaklar (madde 1-293), ikincisi de bellibaşlı hususî akitler (madde 294-643). Alman Medenî Kanununun tesiri burada aşikârdır. Fakat Alman Kanununun birçok müşkülât ve çetin meselelere yol açan kazvistik metoduna kapılmıyarak, Polonya vâzı kanunu anlaşılması kolay, kısa ve sade maddeler vaz'ile bu kanunu meydana çıkarmıştır. Burada da İsviçre Borçlar Kanununun tesiri muhakkaktır.

Biraz uzun olan bir madde muhtelif paragraflara ayrılmıştır. Bu suretle hem atıflar kolaylaştırılmış ve hem de maddenin manasının anlaşılması daha basitleşmiş oluyor. Bu yeniliğin diğer memleketlerde de kabul ve tatbikini profesör Capitant tavsiye etmektedir.

Mukayeseli hukuk bakımından bu kanunun diğer bir ehemmiyeti de her maddesinin altında Alman, İsviçre, Fransız kanunlarile Fransız - İtalyan projesinin alâkalı maddelerine işaret etmesidir.

Meselâ İsviçre ve Türk Borçlar Kanununun 41 inci, Alman Medenî Kanununun 823 ve 826 ncı, Fransız Medenî Kanununun 1382 nci ve projenin 74 üncü maddelerine tekabül eden mes'uliyete müteallık Polonya Borçlar Kanununun 134 üncü maddesi bir buçuk satırdan ibarettir: " Başkasına kusur ile bir zarar ıka eden kimse onu tazmin ile mükelleftir., [Celui qui, par sa faute, a causé un dommage à autrui, est tenu de le réparer.]

Kanunun *plânı* da gayet orijinal ve ilmi (hattâ kanaatimize göre İsviçre Borçlar Kanununun plânından daha ilmi) dir. Kanun 17 bâba taksim edilmiş olup, beş birincisi borçların umumî hükümlerinden ve diğerleri de bellibaşlı bazı hususî mukavelelerden bâhistir.

Birinci bap: Borçların kaynak, mahiyet ve nevilerine tahsis edilmiştir. Burada taksimi kabil olan ve olmayan borçlar, müteselsil borçlar ve terdif (alternatif) borçlar hakkında hükümler mevcuttur.

İkinci bapta borçların teşekkülü mevzuubahistir: Polonya vâzı kanunu burada da modern olduğunu göstererek " beyanı idar e „ sistemini kabul etmiştir. Bu bâbın birinci kısmında beya

iradenin umumî hükümlerinden, rızayı ifsad eden sebeplerden, şarttan, umumî surette mukaveleden, akdin in'ikadından, akitlerin üçüncü şahıslar üzerindeki tesirinden, temsilden, alenî icaplardan, beyan iradenin tefsir ve şekillerinden bahsediliyor. — İkinci kısım ise diğer kaynaklardan doğan borçlara tahsis edilmiş olup şu noktaları ihtiva etmektedir: Vekâleti olmadan başkası hesabına tasarruf, haksız iktisap, borç olmadan yapılan teydiyeler ve nihayet haksız filler (bu kaynak ta yedi muhtelif kısma ayrılmıştır.)

Üçüncü bap: Akitlerden doğan borçların ve hakların nakli. Bu bap ta iki kısma ayrılıp birinci kısmı alacaklının değişmesi, ikinci kısmı da borçlunun değişmesine mütealliktir.

Dördüncü bap: Borçların sukutu. Kanun sukut sebebi olarak altı esası kabul ediyor ki, birincisi aktin ifası (bu, babın en mufassal kısmıdır), ikincisi takas, üçüncüsü tecdit, dördüncüsü edası imkânsız olan borçlar, beşincisi fevkalâde sebepler dolayısıyla sukut eden veya tadile uğrayan borçlar, altıncısı borcun alacaklı tarafından borçluya bağışlanması ve iki taraflı akitlerde tarafların rızasıyla bu aktin feshedilmesi, nihayet bir kısımda da müruru zaman.

Beşinci bap: Alacaklıları aleyhine borçlu tarafından yapılan muameleleri iptal ettirmek hususuna mütealliktir. Buna eski bir tâbirle Action Paulienne derler ki, Türkiyede bu cihet İcra ve İflâs Kanununda münderiştir.

Bu bap ile akitlerin umumî hükümleri bitiyor ve diğer baplarda bazı hususî mukavelelere ait hükümler sevk ediyor. Bu mukaveleler şunlardır :

Altıncı bap: bey' ve trampa; Yedinci bap: hibe; Sekizinci bap: âdi icar ve hasılat icarı; Dokuzuncu bap: âriyet; Onuncu bap: karz; Onbirinci bap: mevzuu iş olan mukaveleler ki şu kısımlara inkisam ediyor: Hizmet akti, istisna akti, vekâlet, komisyon, vedia, otelci, hancı ve mümasil işlerle iştiğal eden kimselerin mesuliyeti ve bu kimselerin teminat borçları, usulsüz tevdi; On ikinci bap: Şirket; On üçüncü bap: irat ve ölünceye kadar bakma akti; On dördüncü bap: kumar ve bahs; On beşinci bap: havale; On altıncı bap: sulh; nihayet on yedinci bap: kefalet.

* * *

Kanunun *teknîğ* ine gelince: Vazı kanun kabil olduğu ka-

dar hukukî müesseseleri tarif etmekten çekinmiş ve bu hususu doktrine terk etmiştir. Bu nokta da takdire şayandır. Çünkü tarifler her zaman tehlikeli olduğu gibi esas itibarile vazı kanunun rolü haricindedir. Bu kanun da her aktin mahiyeti, husule getirdiği borçların nevi itibarile tayin edilmektedir. İstılaha gelince, her tâbir sıkı bir tetkikten geçirilerek her yerde ve her zaman aynı mânada kullanılmıştır. Âmir hükümler sarîh ve kat'î surette butlan ile teyit edilmiştir. Vazı kanun çok geniş ve umumî formüller kullanmaktan da çekinerek vuzuhu bir kat daha temin etmiştir.

Kanuna hâkim olan bazı esaslı fikirleri de kısaca kaydedelim: Evvelâ, aktettiği mukavelede mevcut fesat sebeplerine vâkıf olmıyan âkidin, akdin butlanı dolayısile mutazarrır olmasını vazı kanun istememiştir. Meselâ hatanın bir fesih sebebi olması için kanunumuzda olduğu gibi esaslı bir hata olması kâfi olmayıp, diğer tarafın hal ve tavrının hatayı tahrik etmiş olması veya buna vakıf bulunması veya hiç olmazsa kolaylıkla öğrenebilmesi lâzımdır (madde: 37). Kezalik gahinde bir butlan sebebi teşkil edebilmek için bir tarafın diğerinin muzayaka, hiffet veya tecrübesizliğinden istifade etmiş olması lâzımdır (madde: 42). Bizim Borçlar Kanunumuzun bu madde üzerindeki tesiri şüphesizdir (B. K. m. 21 e bak). Aynı fikir vekâlet (madde: 516), tediye (madde: 205), muvazaa (madde: 35) ve ilâ..... akıllerde hâkimdir.

Saniyen, vazı kanun hukukî muameleleri kabil olduğu kadar kolaylaştırmak istemiştir; misal olarak borcun naklini (madde: 182-188), havaleyi (madde: 613-620) komisyonu (madde: 517-522) ve bilhassa bir tarafın mahkemeye müracaat etmeksizin bazı şerait dairesinde borcundan kurtulabilmesini (madde: 43, 251, 252) sayabiliriz.

Nihayet, nazarı dikkatı celbeden mühim bir esas da ahlâk ve âdabı umumiyenin temini mülâhazasıdır. Meselâ bahs ve kumar borcundan dolayı alacaklıya dava hakkı tanınmaması (madde: 610-612), afakî ve enfüsî hüsnüniyet esaslarının kabulü (madde: 48, 189) cezaî şartın hakim tarafından tenkisi (madde: 85) ve saire gibi.

* * *

Bu umumî mülâhazalardan gayri, Kanunun bazı hususiyetleri hakkında burada bir fikir vermek kabil değildir. Bu husus

ancak Kanunun doğrudan doğruya tetkiki ile kabildir. Maahaza Profesör Capitant'ın ön sözü umumî bir fikir verebilir [1].

Bu Kanunun haksız fiiller hakkında Henri Mazeaud'nun [2] makalesini de kaydedebiliriz.

Hususî akitlerin taksimi hakkında Kanunun dayandığı sistemi zikr etmekten kendimizi alamıyoruz. Roma hukukunun sözlü, yazılı, aynı ve rızâî akitler diye yapmış olduğu taksim [3] gayet eski, Fransız Kanunununki ise gayri ilmî ve gayri vazıhtır; Polonya vazı kanunu akitleri *ekonomik gaye* leri itibarile bir taksime tâbi tutmuştur. Ezcümle bir hak nakleden akitler (beyi, trampa, hibe); bir şeyin istimaline taallük eden akitler (karz, icar); şahsî hizmetlerin ifasına taalluk eden akitler (hizmet, istisna, vekâlet, komisyon, vedia); az çok spekülâsyona dayanan akitler (şirket, irat, ölünceye kadar bakma akdi, kumar ve bahs); ve nihayet mücerret akitler «*actes abstraits*» [4] (havale, sulh ve kefalet). Görülüyor ki bu tasnif basit, sarîh ve ilmî olduğu kadar bilûmum akitleri içine alan modern ve orjinal bir tasniftir. Şu noktayı da kaydedelim ki, sigorta aktinin spekülâsyona dayanan akitler meyanında zikredilmemesi sebebi bu aktin hususî bir kanun ile tedvin edilmiş olması dolayısıyledir.



Muhtevasını kayıt ve esas fikirlerini kısaca işaret ederek orjinal noktaları hakkında ufak bir malûmat verdiğimiz bu yeni kanun, akitler ve borçlar hukukunun tradisyonel esaslarından ayrılmaksızın yeni hayatın icap ve ihtiyaçlarını karşılayabilen, ifrata varmayan yeni nazariyelere bir yer bırakan ilmî, popüler ve mükemmel bir kanundur.

Ferit H. Saymen

[1] Henri Capitant, Préface au Code des Obligations de la Rép. de Pologne, sah. XI-XVII.

[2] Henri Mazeaud, Bulletin de la soc. de Lég. Comp., 1933-34 sah. 193 ve mü.

[3] Richard Honig, Roma Hukuku Dersleri, İst. 1935, sah. 109

[4] Andreas B. Schwarz, Medenî Hukuk Dersleri, İst. 1935, kısım 2 sah. 143 ve mü.